

І.В. Ключник, Л.А. Кулікова
Мелітопольський
державний педагогічний
університет імені
Богдана Хмельницького

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ У ТВОРІ

С. МОЕМА «ТЕАТР»

Емоції – це психологічна категорія, яку в психології трактують як «реакцію людини і тварини на вплив внутрішніх та зовнішніх подразників, що мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення. Емоції пов'язані із задоволенням або незадоволенням біологічно значущих потреб» [2, с.84]. Наука, що вивчає зв'язки мови і емоцій називається емотіологія (лінгвістика емоцій). Отже, стає зрозумілим, що емоції відіграють дуже важливу роль в житті людини, якщо вони розглядаються з наукової точки зору.

Питаннями вираження емоцій в англійській мові займалися лінгвісти різних шкіл. Емоційність досліджувалась в роботах І.В. Арнольда, В.І. Кодухова, Н.М. Вакурова, Д.С. Писарева, Г.В. Вахітової, І.А. Мячиної, А.В. Федорюк та інших.

Американський психолог і науковець К. Ізард здійснив класифікацію емоцій [5, с.487]. Він виділяє базові емоції та комплексні емоційні стани, що являються сукупністю певних базових емоцій. До базових або фундаментальних емоцій відносять радість, здивування, інтерес, гнів, сум, відраза, страх, сором, провина.

На жаль, багато дослідників зіштовхуються з проблемами в даній галузі, тому ця тема ще мало досліджена. Проблеми спричинені тим, що в даному випадку людина – суб'єкт і одночасно об'єкт дослідження.

Емоції людини можуть виражатися вербальним (за допомогою мови) і невербальними (за допомогою жестів, міміки і т.д.) способами. Мова –

найкращий спосіб вираження емоцій. Проте, варто враховувати, що іноді позначення емоцій словом не відповідають тому, що відчуває мовець. Буває так, що мовець має на меті приховати або зімітувати певну емоцію. Отже, на нашу думку, щоб правильно розпізнати певну емоцію, варто брати до уваги не лише вербальні, а й невербальні засоби вираження емоцій.

В художніх творах автор використовує мовні і стилістичні способи репрезентації емоцій та емоційних станів для того, щоб відобразити емоційний стан героїв і їхні відносини.

До мовних засобів вираження емоційного стану відносять лексичні, граматичні (синтаксичні і морфологічні) та графічні. На нашу думку, лексичні засоби вираження емоцій є найбільш поширеними. Лексичні засоби вираження емоцій превалюють з тієї причини, що за допомогою лексики люди мають можливість проявляти емоції і взаємодіяти з їх допомогою із співрозмовниками.

Дослідники використовують художню літературу, яка за словами науковця В.І. Шаховського, є «депозитарієм імен емоцій и емоциональных состояний» [3, с.65]. У його дослідженні емоційність слід розуміти як обов'язковий компонент всіх мовних знаків, тоді як емотивність варто розуміти як лінгвістичний аспект категорії емоційності [3].

У художніх текстах для відображення емоційного стану і відносин між героями автори використовують мову та стилістичні методи представлення емоції і емоційних станів. Лінгвістичні методи включають лексичний, граматичний (морфологічний та синтаксичний) і графічний способи. Найбільший інтерес викликає метод лексичної репрезентації емоцій.

Варто відзначити, що при дослідженні емоції на лексичному рівні слід враховувати контекст, тому що одне і те ж саме слово в його значеннях може висловлювати декілька емоцій. У свою чергу, однакові емоції можуть бути виражені різними лексичними одиницями [1]. Тому слід враховувати і пряме вираження емоцій, і контекстуальне.

Емотивність є однією з базових властивостей художнього тексту. Під емотивним текстом В.І. Шаховський розуміє висловлення, сформульоване одним чи кількома реченнями, яке «передає поряд з факультативною і емоційну інформацію (чи тільки лише її) за допомогою як мінімум одного емотивного засобу – лінгвістичного чи паралінгвістичного (кінесика, фонація), який виражає визначену емоцію, більш чи менш адекватно усвідомлювану всіма комунікантами в даній ситуації» [4, с.39].

Унікальність емоцій порівняно з іншими об'єктами номінації виявляється, насамперед, в різноманітті і багатстві мовних засобів їх вираження, які включають відповідну лексику, фразеологічні синтаксичні конструкції, особливу інтонацію, порядок слів. Лексика мови володіє величезними можливостями для передачі інформації в її найтонших смислових і стилістичних відтінках.

Стилістичне багатство лексико-семантичного рівня обумовлено не тільки величезним числом вхідних в нього одиниць, але і різноманітністю їх якості, а також складною, багатоярусною системою їх стилістичної організації. У межах лексико-семантичної мови маємо, з одного боку, одиниці, що володіють єдиним у своєму роді значенням і настільки ж конкретно-неповторним стилістичним відтінком, з іншого боку, – абстрактні, що охоплюють багато сотень слів, стилістичні категорії (забарвлення). Мова йде про такі види експресивно-емоційної забарвленості, як «жартівливе», «іронічне», «високе» та інші. Деякі з таких відтінків надають слову позитивне, інші – негативне забарвлення. Характер забарвлення може видозмінюватися в залежності від контексту і мовленнєвої ситуації.

Експресивно-емоційне забарвлення слова виникає в результаті того, що саме його значення містить елемент оцінки. Функція чисто номінативна ускладнюється тут оцінкою, ставленням мовця до даного явища, а, отже, емоційністю. Такі слова, як *airhead*, *bummer*, *базікало*, *буркотун* вже самі по собі у своїй семантиці несуть експресивно-емоційний заряд. Слова цієї групи зазвичай однозначні; ув'язнена в їх значенні оцінка настільки явно і виразно

виражена, що не дозволяє вживати слово в інших значеннях. Ця лексика використовується переважно в усній, зниженій мові: *lazy-bones*, *cut-throat* (ледар, безпардонний).

Другу групу складають багатозначні слова, які у своєму прямому значенні стилістично нейтральні, проте у переносному значенні наділяються яскравою емоційністю, наприклад, *ганчірка* (про чоловіка); *болото* (суспільна група); *frog* (про француза); *frost* (про провал).

Третя група – це слова, в яких емоційність досягається афіксацією, більшою частиною – суфіксами: *матуся*, *грязнулька*, *бабуня*; *drunkard*, *gangster*, *scare-monger*, *kiddo*. Однак це явище не стільки власне лексичне, скільки словотворче.

Емоційність виражається на всіх рівнях мови словотворчими, синтаксичними, лексичними засобами, включаючи фразеологію. Величезним потенціалом володіє лексика і фразеологія розмовного стилю.

Отже, почуття та емоції практично неможливо виразити за допомогою тільки одного мовного засобу. Зазвичай емоційність у мові виражається сукупністю мовних засобів різних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветюгова Л.А. Лексические средства выражения и описания эмоций в немецком языке [Электронный ресурс] / Л.А. Ветюгова // Пятигорский государственный лингвистический университет. – 2008. – Режим доступа:http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2008/III/uch_2008_III_00035.pdf
2. Гамезо М.В. Атлас по психологии / М.В. Гамезо, И.А. Домашенко. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 276с.
3. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания: учебное пособие к спецкурсу / В.И. Шаховский. – Волгоград, 1983. – 94с.

4. Шаховский В.И. Эмоции: Долингвистика, лингвистика, лингвокультурология / В.И. Шаховский. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 128с.
5. Izard C. E. Facial expressions and the regulation of emotions. – Journal of Personality and Social Psychology, 1990, 58(3), P.487-498.